

№ 81 (6100). 1965 ч. апрель 7, среда | Өртээ 2 көп.

Партияга хүлээп алыышкын

дүңдүгүндө өнүгүшү. Тиз оор
дүүлүн ичиндеги шак ыңыг комму-
нисттерин өзүп туурунга
жоргаланып. Партияды чокутун
кол көргүзүү бек меделел, бы-
кыг сагыла-чурум, күш-ашы бо-
тур төлөдө, СЭКП-ниг хуэлиени-
ге кирип туурадала негелдерин
улам бедилери, оларын ажал-ишчи,
политиктиг кижизилдезин үндө-
ни-биле аккелдери онза чугула
жүрү-үзүздөгү.

три А. А. Громыко болгаш-ескелер-
даа киришкен.

Ужуржыкчыга польша талатан
киришкенер: ПКАП ТК-нын Полит-
бюроузун кижигурун, ПКАП ТК-нын
секретары Э. Клинко, ПКАП ТК-нын
Политбюроузун кижигурун, ПКАП
ТК-нын секретары Р. Штупельский,
ПКАП ТК-нын Политбюроузун кижигурун,
ПВР-нун даушкы херектер
министри А. Рапайшк болгаш-ескелер-
даа.

Совет партия-чазак талзулерин
кежигуинери биле Польшанын Кы-
тайыш-ажычын партиязынын бол-
гаш-Польша Улус Республиказынын
уугурулганын аразыга чыгып
болгаш чуректин ханы байдалыга
арткен найраалга бедел болган.

Совет Эвилелиниң болгаш Польша Улус
Республиканың партия-чазак төлээлеринин
аразында чугаалажышкынаар

М. Спыхальский, Б. Яшук, В. Виза,
М. Нахшковский, Э. Пшулковский, те-
лэлээрхи чөвүлэкчир киришкен.

Акы-дума найралдын, чүрөктүн
ханызында болгаш бот-бодун бүтүн
билчир чоруктун байдалына эрткен
чугагалышкыннардын үезинде Со-
веттүз Уленил биле Польша Улус Рес-
публиканын аразына акы-дума ха-
рыктааларын улам ынай жөүгүдү
база быжылгаларың айтырларын-
нын талазы-биле, а ол ыкшак бот-
боттарынын совуугар турары дегер-
кенгей делегей айтырларыннын та-
лазы-биле санал-онаалдарнын солчу-
дазы болган.

Варшавага чечектерни салганы

ний өлген эрес-мазырлыг дайынчыларына.

Совет Эвдиделини партия-чазак төлөөлөрүндөн.

Төлөөлөрүн кижигүннөри турак-каалды дептеринге ат салган.

ССР-ниң партия-чазак төлөөлери ады бидинмес солдаттың чөөрүгө баяз чечке салган. Чечеткин кожаа-зында бижини: «Болуңун төрөн чур-тунуң хосталгазы болгаш хамаарыш-пас чорчу дээр демеисле өлгөн поль-ша дайынчылары алдар.

ССР-ниң партия-чазак төлөөлөрүндөн.

ТАРЫДБАГА

ТАРААЖЫ, ТАРЫЛГАГА СЭЭҢ, КҮЖҮҢ, ҮЛҮҢ, ХЕРЕК, ДАЛАШ!

Тарып кириптеринин бүдүүзүндө

чоруп туура. Амхымзында аана немес едек төгөри планда көрдүм-мүн чүгө, ыңдыг-да болза таарым дооскаш, көөр бис.

Бо ажил-агйнда чакыс хову ажиларында белеткеке буту-ле чугула хемчелер алынган. Трактор-хову бригадаларынын туураларында эстистигинен. Бригада бүтүрүлгөсү былар каттыганын техника болташ жакшээр. Алар аргентар-тарда хувазаттыгын болташ. Алар кы хову ажилдарынын планы сохкозта партия активинин хура-лында бөлмөлөтүнгөн.

Көзө ажил-агыйын улам ыңай хөгжүдүрүлгөн дугайында СЭКП ТК-нын март Пленумуна чугаула-лашкан чугула хемчелерин амы-дыралга боттандырар дүзш бол-дунар аргаларын ажыгавашаган

часки тарылганы белик агротехниктиг байдалга эрттирер — ажил-ишчилерниң хол сорулгазы ол,

В. МОЛЬБИ.
(Бистиң тусжай корр.).

**р ш ы к
ы н д а**

Арыг-үзүүчүлөр шык
базырыышкынында

жу, Балчинмаа дээр ышкаш мур-
накчы кижилер хүлээнгэ ажи-
лынга шалыгчй чоруну коргузун
эгэлээн. Совхозтун механизатор-
лары ам неделя хире болгаш
Арыг-Узун биле Шагаан-Арыг
арамын калбак шөлүнүн шы-
гын базырып кириптерүн.

ВЬЕТНАМДА БОЛУУШҚУННАРГА ХОЛБАШТЫР

ВДР-НИҢ ЧАЗААНЫҢ ХУРАЛЫ

ган соңгаарладып болбас сорулгаларның дугайында шийтирни ВДР-нің Министрлер Чөвүлели хүлээп алган.

МУРНУУ ВЬЕТНАМ ХЕРЗЗЖЕННЕРНИҢ КЫЯГЫРЫМЫ

ХАНОН. (СЭТА). Хоран газтарын
Мурнуу Вьетнамда ажыглап турар
америк империалистерниц өдүрүктү
үүгөдигилерин ара доктаадыр луга.
Ында бүгү делегийнн хэрэаженне-
рияге Хосталганын мурнуу-вьетнам

Мурууу Вьетнамның хэрэжнеллери Топ Комитети кыйгырыг үндүргөн.

Мурууу Вьетнамның хэрэжнеллери болгаш бүгү чону демиселди бүрүн тиллелеге чедир үргүлчүлээринге долу шийитирлиг деп ВНА агентилелди дамчыткан кыйгырынында чуугаап турар.

АГААР ДЭЭРБЕЧИЛЕРИН
ДУЖУР АТНАН

ХАНОЙ. (СЭТА). Апрель 5-те
ДР-ниц девискээринче америк
жар чүүлдү ээлчеглиг дээрбечи
алдаашкынынч уезинде, Улус ар-
илинын кезектери 4 самолётту дү-
гүр аткан болгаш дыка хөйүн бер-
дирген.

ЗАВОД АЖЫЛЧЫНЫ,
ЧАСПАС АДЫГЖЫ

Вьетнам Демократтык Республика. Хоада автосептеге заводдун ажылчыны Бие Туа Нха. Оод кылган бүгү кесектери чүтле тергии шынарлыг болуп турар. Патриот — заводдун бо камгалат отрядында тергии эки алыгчы.

Фото ВИА — СЭТА
НМ.

АГРЕССИЯ КАЛБАРЫП ТУРАР

УАНО (СЭТА) Вьетнамың улуо-
чу армиясының дэди командьыла-
ның харьытса албанының чери Вьет-
нама хайгаарал болган контрол-
лазаны-биле дэлэгей комиссияныңга
дүрген чагаа чорудуп, америк импе-
риалистеринг ВДР-ге апрель бешти
кылган дэрбеччи халдаашкынарын-
га шийтипирлиг удурланышкыны-
нда илгерилээн.

«ВДР-ге үлүз зайыныраак төг-
өтүрүмүзүз» дэди америка халкы-
ныңга халдаашкынында шийтипир-
лиг удурланышкынында илгерилээн.

АГРЕССИЯНЫ КАЛБАРТЫРЫНЧЕ УГЛАНЫЫШКЫН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). АКШ-тын президентиниң национал аймак чок чорук айтырларының талаа-зыбиле тусай дуалачысы Манджор Бади Каттышкан Штаттар Вьетнамны Демократтг Республикасын божбалаар чорун ургучулук болгаш калбартыр бодалы деп айткан. АКШ-тын Сайгонга элини Тайлорнуң эрткен негедиз Вашингтонго чоруткан сүмележиңгесинин үзидин таардырды.

дэжурны АНШ «сэдэв дээшгүй ботгаддыр апаар деп ол медеглээ» Сонгу Вьетнамад америк бөхбөх даашкныг «чөгүүр үеэндэ чорут тунган чогумчалыг хөмчөг» хэлдэг. Бахд агаан. Ол утганышкныг үргүлчүлэрин ол чүлчүрган.

ЧУГУЛА ДОКУМЕНТИЛЕРНИ ӨӨРЕНИП ЭГЕЛЭЭН

СЭКП ТК-ның март Пленумунга СССР-нин көдээ ажыл-агыйын улам ыңай хөгжүдөр талазы-биле социал-демократиялык хемчеглерин дугайын Ленинниң бузу-биле бүгү талазын чу-гаалажып көргөн. Бистин совет улус-туң амыдыралына март Плену-мунуң улуг төөгүдүг, амыдыралчы ужу-дузалыг дээрин Улут-Хем районунуң бүгү ажылчы чоңнары баштайгы та-ныжылга үезинде болган митингилер-ге, хуралдарга боттарынын улуг өө-рушкүзү-биле илереткенер. Ол чу-гула улуг документини чон ам өө-рө-нип эгелээн.

СЭКП райкомун чер-терге март Пленумунуң материалдарын таныш-тырары-биле 15 кижилер пропаган-дисти боолукту организастап чорут-кан. Оларның составында партия, советтин харымсалгалыг амыдыралчы-лары болган активтер. Пленумунуң материалдарынын талазы-биле март айның 31-ге чедир 30 кезек черлер-ге лекциялар номчуттунуп, беседалар кылдылар. Чер-терге болган хура-ларга 60 ажыл кижилер партиянын, ча-зактын кижилер дугайында сагым са-дымшыктын илереткен чаз хемчө-өрүктүктүн ханызындан деткиш, чүве чуугаалааннар.

Хуралдарга санал берген кижилер көдээ ажыл-агый продуктуларын бе-леткээринин системалык, колхозтар-ны болган советтарын организаста-ажыл-агый талазы-биле улам ыңай быжырларынын айтырылганын

талазы-биле партиянын ажылдап кылган хемчеглери кижинин чаагай чорутуу дээш, амыдыралы дээш Комму-нист партиянын, Совет чазактын айтырыгын Ленинниң бузу-биле ший-тирлээнин демгелеп, Төп комитетке өөрүп четтиргенин илереткенер. Ын-дыг саналдарны «Күш-ажылдың хостуу» колхозтун ыраккы Хендерге-де туудужу Кыргыс Удугу, ол-ла колхозтун үчүтүгү Мануй Дир-тий-оол, «Найрал» советтун хой-жузу Донгак Санчичев Маскыр-оол, «Сельхозтехника» салбырында МТМ өргөлекчиси С. Атаманов болган өс-ке-даа хой-хей кижилер чуугаала-аннар.

СЭКП ТК-ның март Пленумунуң материалдарын танышкан. «Най-рал» советтун хойжуу эш Д. Мас-кыр-оол бодунуң мунунда алган со-циалисттик хүлээлгенин бедик, чаз социалисттик хүлээлгенин алган. Ам ол бо чылын 100 хойдан 100 хураган-ны, бир хойдан 2,500 күгүтүг кыр-гып аларын ол хүлээген. Шак ын-дыг бедиктен хүлээлгени алган мал-чынар, саанчылар, колхозчуларын-саны көвүдөн. Шынал-ла партиянын талазындан көдээ ажыл-агыйын улам

хөгжүдөргө бараалгаткан бо хире чугула хемчеглери таныжып, өө-рө-нип тура, аңаа харым кылдыр күш-ажылдың бүдүрүчүзүн бедилеп, чаз бузу-биле ажылдаары—совет ха-маатыс кижинин хүндүлүг хүлээл-геи болбайн канчаар.

Ам тарааны күрүнге садып алы-рынның ылавылаттыг планын ажыл-агыйларга доктаатканы көдээ ажыл-агыйда бүдүрүчү күштериниң бурунгаар хөгжүдөлгөсүн өргө-ажык-тарыга дүшкөн. Кызыл-тастың бол-гаш өске-даа тараа култураларынын өртөөн бо чылдың дүжүдүлгө аге-лээш, өстүргенин бистин колхозчу-ларыныс, ажылчыларыныс улуг со-нуургал-биле хүлээп алганын дем-гелеп өөрүчүг.

Мал ажылдык четкестерин иле-рдин, мал ажылдың продукттарын садып алырынның планын чүрүм-чүтканы, колхозтардан болган со-веттердин продукттар садып алыры-ны ам үеде күшүгү бооп турар са-дып алып болган белеткел өртөктө-ринге бедиктен доктаатканы черде чуулду дээрин көдээ ишчилер дем-гелеп турар.

Март Пленумунуң материалдарын

партия, комсомол чырыдышыкы-нын бөлүгүмнө бир-ийи кичээл-дерге өөренип эрттирген СЭКП рай-комун партия аге организасталарына сүмөлзүн, «Билиг» нийтисинин чер-терге тургустунган организаста-лары, радиомаччылыга редакция-ны ТК-ның март Пленумунуң материал-дарын пропагандаларынын чаз планнарын чогаалып кылган, бо чу-гула документтерин кижилер буру-зүгө чедир тайылбырлары-биле колхоз, советтарда парткомнар бо-түгү хемчеглери ап турар. Шагаан-Арыгын Култура бажынына ап-гелээш, 7-ге СЭКП Төп Комитетинин март Пленумунуң материалдарын талазы-биле кезексиз эрттирген СЭКП райкомунун агитация болган пропаганда кылдып планнаан.

Пленумунуң материалдарын көсү-атигация-биле пропагандаларын ба-за хана паралааларына канчаар чырыдылар Шагаан-Арыг хойрай-ны партия аге организасталарынын секретарьларынын сургаалыг ху-раалына апрель 2-ге чуугаалаан.

Мынчанга СЭКП райком көдээ партиянын идеолоттуг ажылын өк-жидерин чамык хемчеглери ап

агелзэн. СЭКП райкомун муракчы-ларын хүлээлгенин могай чокка өс-түрүп, көдээ ажыл-агыйын ажыл-иштеринин културалыг болган амыдырал-чуртталга херекселерин хандырар дугайында, көдээ черлерге эки клубтар, библиотекалар, школа-лар, магазинер тургузар дээш са-гышты салыр алзаар. Ол сорулганы чедип алыры-биле СЭКП обкомунуң У пленумунуң шийтпирлерин ботта-ндырар талазы-биле хемчеглери ажылдап кылган. Амгы үеде, ылан-гын СЭКП ТК-ның март Пленумунуң материалдарын калбаа-биле про-пагандалап турар үеде, партиянын идеолоттуг ажылын бүгү хевирле-ринин деңгээли канжанынганда-аа артык бедирин улам негетинип ту-рар. Бо талазы-биле СЭКП райком сөөлү үеде култура албан черле-ринче улуг кичээлгеи салып кел-ген. Култура албан черлерин өк-жидип албас болза, идеология ажы-лын өкжидеринге берге алзаар дээр-зин кижилер бурузү билер болгай. «Улут-Хая» советка, «Күш-ажыл-дык хостуу», Жаңов аттыг, «Х Улут хурал» колхозтарда култура албан черлери бо чылын мурунку чылдар-га бодарга материалдыг баазаы өкжип, бот-тывыштыр уран чуул болгумнери эки ажылдап турар алпарган. Районга чугаа бо чылын 5 чаз култура одаа ажытылар. 4 клубтар бус-биле олар системалыг. Партиянын ажылды хун бүрүдө чору-дарынын кол төвү култура албан черлери болур. Мынчанга бо тала-зы-биле чамык айтырылганын ко-дурер чуулду. Бир-ле дугаарында, култура албан черлеринин ажыл-дакчыларын белеткээр салбырын Кызылда музыка училищенин ча-нынга бо чылдан эгелеп ажылдар өйү келген. Ийде, културалык, кул-тура бажындарын септээринге, он дериг-херекселерин хандырарына ча-гыс ай чүрүмү доктаадыр чуугаа. Чугаа дээрге амгы үеде бисте колхоз-тун, советтун, Советтерин, проф-өвилелин клубтары деп адап ту-рар тус-тус черлер бар. Бодан көөр-ге, култура албан черлерин септээр-ин, деринин, ыңаш-биле хандырарын шуут-ла колхоз, советтарын баш-таар черинге чамгыс ай даяыр бол-за эки. Күрүндө ол клубтарын септээринге үндүрүп турар акша-ларын районунуң култура кидизин-

ге, райсап кидизинге смета буугаар бөргө, култура кидизин клуб аге-лекчилерин кийип келген пла-нын буугаар колхоз, советтарже шийилер кылдыр чүрүчүдөр болза чогуур.

СЭКП ТК-ның март Пленумунуң материалдарын таныштыралык, чакыс тарылга үезинде чорудар агит-мас-салыг ажылдын планын пар-тия райкомунуң чогаалып кылган. Ча-сы хову ажылдың үезинде 3 агит-бригада, 2 көжөр кино тускай график буугаар ажылдаар. СЭКП райкомунуң агитация болган пропаганда кидизи апрель айда пропагандистерин бир хүнүгү семинарын, «Билиг» нийти-лелин район салбырынның плену-мун эрттирип, аңаа март Пленумунуң материалдарын канчаар пропаганда-лап, өөренип турарын түнөп чууга-лажыр деп турар.

Масса-политиктик ажылды практи-ка боттадыралыга агитаторлары-ны, лекторларынын болган пропаган-дистерин ролю хун келген тууду-на угадып турар. Бистин Улут-Хем районунуң идеология ажылдакчылары СЭКП ТК-ның март Пленумунуң ма-териалдарын таныштырар талазы-биле хей ажылды кылдыр дээринге чигинип турбас.

Н. БУДУК-ООЛ,
СЭКП Улут-Хем райкомунуң секретары.

АТК-ның МУРНАКЧЫЛАРЫ

Кызылдың № 2 АТК-ының чалаачылары П. Ф. Попов биле Н. А. Мишин бүдүрүлгенин мурнакчылары. Олар бири кварталдың бүдүрүлгөсүнө 140—150 хуу күсеткенер. П. Ф. Попов ам 1969 чылдың, оон эми Н. А. Мишин 1966 чылдың үлүүнде ажылдап турар. Мурнакчыларын чуулдулду күш-ажылын үнө-лөп көргөш, коллектив оларны март 14-те хөөрөй

Соведник депутаттыга соңгаан. Оларнын кайсы-сы-даа хей-ниги ажылынга ая сепкилди кир-жиңи турар болган куравам инспекция чериңиң штаттан дашкаар инспекторлары.

ЧУРУНГА: П. Ф. Попов (солгай талазында) биле Н. А. Мишин сумеленип турлар.

Фото А. СОДУНАМНЫ.

Бодаганнар немешкен

Улут-Хем районунуң «Х Улут ху-рал» колхозу районда хей төвөлгө ажыл-агый болуп турар. Мыза те-вөөн ийити баш саны 166, оон иш-тинде төрүүр теңе 28 баш.

Колхозтун Кызыл-Чыраа ферма-зында төрүүр төвөлгөни март 1-ден бээр азыралда кирген. Ам 12 те-вөөн. Оларнын бодаганнарын теңе кадарчылары Б. Сымаан-оол, К. Чаш-оол олар менди доруктуруп туралар. Олар төрүүр төвөлгөни оларга кадарышкан, оолдот турар төвөлгөни ажаап, чөмгөрүп турар-лар.

Бо анык малчынар колхозтун төвөөн үш чыл иштинде кадарып, теңе ажылынга мергежип берген-ер.

Хей дүк, эът бээр бо чугула мал-ды моон сонгаар өстүрүп көвүдө-лөп чугула. Ам үеде төрүүр төвөл-гөни саны дык ажаап болуп турар. Моон сонгаар кадарып төрүүр тө-вөлгөни көвүдөп болза, ол мал шап-кын өөр ужурулду.

Н. ОЙДУП-ООЛ.

Аныктарның дузазы

Бай-Тайга районда «Малчын» колхозтун ыш белеткелдине ажыл-дап турар аныктар чокта чаз ол ажыл-агыйын хойжуу Хертек Хуан-Наранч чалаанын буугаар оон кыштаанга чедип, ажылынга дузалажып чоралалар. Улут кажа-нын көрженин 12 кижилер катарып кирипкеш, үр болбондо доошкан. Малчын өг-була шөфилерге өөрүп четтиргенин илереткеш, хүндүткел-дик-биле шайталган.

Сарыг-оол, Кылым-оол, Дазар-оол, Чымыл-оол, Мижит-оол, Динч-оол баштаан шөфилер эш Хуан-Наранч удурулгалы-биле ко-жаанын хойжу эш Каң-оолду ка-жаанын көрженин база колпар-галлар.

М. ИРГИТ.

2-гын 111514

1965 ч. апрель 7,

О. ЛАМА.

Автолавкага дөрт чылда

Малчыннын нийтинин малчыны продукттуун көвүдөп, баш санын өстүрер дээш күжөшкенин ажыл-дап турар. Чели чылдың сөөлүгү чы-лын күш-ажылчы челишкенин бер-ге дооар төлөдө, Бай-Тайга райо-нун малчыны социалисттик чарыш-та хаара туттунган. Оларны чуулга херекселдин базанын-биле үрүл-чү хандырар дээш автолавка садып

жылы Иргит Шожал Бай-Талын. Кызыл-Дарыя болган Шуйнун мал-чынынын доктаамал аалчымы алпарган. Оларга анык-буру баарынарын ол алпарып, садылган келген. Чолазын салгыжыны малчынар хүндүлээр. Районун автолавка садыгжылыга Иргит дөрт чыл улаштыр ажылдап.

Д. ДАСТАН.

Малчынарның негелделери

Чонун бурунгаар хөгжүп олурар амыдыралы-биле калы бистин мал-чынынын култура талазы-биле не-гелделери база өзүп турар.

Барыын-Хемчик районунуң малчы-нарынның кол нуруузу өглеринде ра-диоприемниктериг. Олар ол радио-приемниктери-биле республиканын-даа, төп черин-даа дамчылыгалар.

Ийи чыл демиселдин түңнели

Бистин гаражыныкы кызыл бу-луунга бо чараал көстүп келге-ле ийи чыл чедер: «СЭКП Тыва обкомунун гаражынын коллектив коммунисттик күш-ажылды деп ат-дээш демиселди турар». Оон аге-лээш өрүккэ үрелишкенин боду-лас, кызыл чуулду камнап алып бо-гаш сагылга-чуртума үлгөргө чор-укту чедип алып дээш бистин чо-лаачыларымыс чуулдулду демисе-жип келгенер. Оларнын иштинде 100 муң аяг километрин капитал-септелге чок эрткен, бүгү коллек-тивке үлгөр-нижиктиг алпарган чо-лаачылар кайы хей. Чижээ, эштер Соколов, Иванова, Сафрон болган өс-келерин-даа алап болур. Чолаачы-лар: А. Непомнящий, П. Белоногов, М. Школин болган өскелер-даа хей бензинни болган резина дугуйн камнап алгалаан.

Коллектив кижигуннери шуңу өөренип турар. Оларнын аразын-да политехникумдар бенин өөренип туралар бар. Коллектив эрткен чылдың дугурунда 4359 литр бен-зинни камнап алган.

Бо чылдың март 25-те коллектив-ке коммунисттик күш-ажылды деп бедик атты тыышкан. Күрүн-адын черлеринин ажылдакчылары-нын профсоюз обкомунун прези-диуму ол хун бисте тускай херечи-лел дептерин берген.

Чамдык колхозтарнын баштаар черлери-биле ол ажыл-агыйларда социал хандырылга чөвүлелери пенсия, пособие херектерин чогуур ой-шаанда тын, чедир белеткээр-ин чуугаалык үнелер көрбөй ту-рарында, алаан каш райондарда колхозчуларга пенсия, пособие ты-сыры буудалып турар.

Январьда республика төвүнге эрттиргенин бо айтыр талазы-биле үш ховук семинарга ылангыя Эркин, Тес-Хем, Өвүр, Барыын-Хем-чик, Таңды райондарда колхозтар-нын социал-хандырылга чөвүлелери-нин даргалары четке киришпээ-ринден ажылды башкарынга бер-гедешкинер таваржып тургулаар. Семинарга кирип, өөренип алган болза бо талазы-биле билинместер, бергедер көчүт өвөөш болур ийик.

Буудалаанын база бир кол чылдагынын бирээш — пенсия, пособие алып назылал кыра-ан, инвалд болган, азыралыкчымын чу-гула документтерин кичээлгебей-албайн, эрегелеп турарында. Өвүр, Эркин, Тес-Хем райондарда колхоз-

Колхоз бо чылын туугу ажы-лын колдуунда мал ажылчы, малчынынын чурттаар бажыны-нын өкжидеринге көрүндүр деп турар. Кыштагаларда хей бажы-нарын кышалаар, кладовкалар, чамдык бажынарга тууйбу пей-калар кылдыр. Хойга үш чаз ка-жаа, инеке бир чаз кажаа тууар болган алаан хей кажааларын өлө кылдыр, септээр. Бүгү фермалар болган хойжу бригадалар чунар бажынарын, кызыл буудунары-лыг турар.

Чоокта чаз колхозтун туугу бригадир Чатпар-оол Мортуй-оолун Ооржак-биле ужуражы бер-дим. Туугу бригадиринден бээр 15 чылдың нурун көрүп турар, ажыл организастап, шыкаар та-лазы-биле мергежиле улуг. Оон бригадиринин кижигуннери бузу-луг арас, туттунур шөвөрлөр

ШЕВЕР ХОЛДАР

Чымчак мяштан бажынын сонгаларын, хаалгаларын болган иштин херекселерин чазап, бу-зурунча кым ынак өвөө боор. Мынчаа-даа ол ажылды кижилер болган күсүлүп шыдаас, алаа уран-шөвөр холдар, бедик мерге-жил херек.

Шак ындыг шөвөрлерин бир-ээринге Чөөн-Хемчик районунуң Ленин аттыг колхозунун кижигун-ну Монгуш Мынжыргач Дакпайын кирип болур. Оон уран-шөвөр холду 12 чыл дургузуда нарын чазанылыгы күсүлүп келген.

Кызыл-Чыраа суурун чуртталга бажынарында, албан черлеринин туугуларында, ыраа-чоокта мал кажааларында М. Дакпайын шөвөр холдарынын ажыл-иш шынал-ла хей кирген. Оон шу-тууун очкалар саанары берге. Чамгыс 1964 чылда ол 84 рама-ны, 18 алаалыг, 47 ооралыг сайдаларын, 6 чөм шафтарын, 4 хеп шавын, 3 улут аптарын,

31 бөдүүн столдарын чазап, бу-даан.

1965 чылдың эрткен айларында бөзүн 10 ооралыг сайдаларын, бир столду, 3 тумбочканы чазан.

Колхозтун хоочун туугулары Х. Байыр-оол, С. Сундуй-биле ка-ды М. Дакпай колхоз төвүнө чуртталга бажынын туугу турар. Ол дээрге алаа бөдүүн өвөө, төлө-виле буугаар кылдыр эки шынар-лыг туугу болур. Ону апрельде дооар дээш, ол бажынылар шың-гы амыдал туралар.

Колхозта М. Дакпай ышак индыг шөвөр холдар өвөөш арас. Аңаа Сат Суурмөчөй Бегзин кирип болур. Ол чазанынган М. Дакпайдан дууак чок шөвөр, а туугу-материалы белеткен турда, аңаа-бизир кижилер ховар-ла! Ол чамгыс бо кыжын бөзүн 113 кубометр туугу кыжын кезип, ды-ка хей чуулду чазап чонган.

О. АРАНЧАА.

Севекпунтун удуртулгалы-биле

Частын чылыг хүннери бойдуга бүгү-ле чуулду өртүп, ажыл-ишче-леринин сеткил-сагыжын хайыкты-рып турар. Час дүжери билек ре-спубликанын колхозтарын, совет-тарын тараа шөвөрлерге чаксы хо-ву ажылдары эгелээр.

Бо чугула кампанияга баш удуз белеткелдиг ужуражы сорулга-биле ажыл-агыйларга машина-техниканы туусту механизаторларга быжыгал-лап турар. Оон-биле чергелештир бо чы-лын чаагай дүжүттү өстүрер дээш шөвөрлерин чөмшүндер ажылдар ба-за-ла кидин чоруп турар.

Улут-Хем районунуң «Х Улут ху-рал» көдээ ажыл-агый артелинин Кара-Тал участогунун ажыл-ишче-лери тараа шөвөрлерге өдөк төгөр

ажылды организастыг байдалда эр-тирер турар. Колхоз бүдүрүлгезинде база бир улут Адыр болур — ногаз шулуун өдө-биле чөмшүндөгел чөккү үеде доостур четкен. Кара-Тал суурун чуртуктамын 60 харыг Севекпунт ирейге удуурган ногаз бригаданынын кижигуннери сөөлүг хүннерге чедир 70 тонна электр ша-нактыг төгөөр-биле алпарып төк-көргөн. Суур-биле өдөк төгөр чер арасы 7—8 километр ырак. Мынча-ла-даа хоочун колхозчунун башта-галы-биле хүнде 4—5 катар чоруп туралар. Мынчанга суурун чурт-тамын чоңу эш Севекпунт эки күш-ажылын мактап чуугаалажырар.

А. ЛЮНДУП.

ПЕНСИЯ ТЫПСЫРЫНДА ЧЕТПЕСТЕР

тарын белеткөөн бижиктерин сайта-рып көөргө, ажыл стажын, ап тур-ган ажил төлөвирин колхозтарын архивтендир, орта четкелзөөн болуп турар.

Ол ач чууга документтерден агы-ла, төрүттүнгенин херечиленип азы паспорттун ушта бижилгел-зин, көдээ Советтер алып шыныла-нын беэни колхоз чөвүлелери бе-леткел кошпаа болгулаар. Колхоз-тарын тургустунган үезин тодарат-кан документтерин колхозтун, районун архив черинден кылды-рып алган чөвүлел үстүнде алатты-ган райондарда чок. Ону тодаралы-рында шүттүнгөш, колхозтун чууга тургустунган чылын сагым даап салып турганнар.

Колхозка ажылдаан чыл буру-зун ай санында ач келген ажылы шүттүзүн санап үндүргөш, 15 чыл-дын баштайгы, ортакы азы сөөл-гү 5 чылдарынын ач-не хей ажил-челерин пенсия алып кижилер бо-луп, ахуалдарыга сүмөлзөөр, беш чылдын ортумах шалымын санап үндүрер болгай. Терзөн кол-

хозун хөгжүдөр дээш бүгү күжүн салып келген хоочун үндөлдөкчилер артык бурузунда бар. Колхоз-тарын бугалтерия черлери эрги документтерин коптылар, ажыл стажын шын санап үндүрүп бер-бей турарында, кыргынар пенсия-нын куугуку хемчөөлү ап турар ужуру бо. Эркин, Тес-Хем районнар-нын колхозтары эрги чылдарын документтерин шагда-ла ууткат-тынганын бадаткап турар.

Документтер бурузун чүрүмүт, камныг кадалгаларын колхоз буру-зунге моон сонгаар шыгыгыраары негетинин келген-дир. Колхозчу-ларын күш-ажыл дептерин чыл буруде доолуруп турган чүве болза, мындыг бергедешкинер база-ла турбас. Колхозка ажыл стажынын, ач келген ажылынын талазы-биле документтерин четке дилейин тур-гаш, калы ажылдап турган дээрин илереткен херечилер арасы бары-лаал бижирин болдурбас ужу-рулап.

Колхозтун, районун, республи-канын-даа архив черлеринде ол до-

„Шынның“ материалдарынын изи-биле

ФАНТЫЛАР ШЫН БОЛГАН

«Өк» советтун Байскиде хойжу бригадын бригадир Ооржак Тар-танын ажылында четкестерин, оон багай ажы-чанын илереткен мате-риалды хынап хемчег алыры-биле советтун дирекция черинге редакция шийиткен турган.

Советка парторганизация секретары А. Чунаревтуң хары-мызаны бижикчинин айткан фактылары херек кырында шын болган: коммунист Тамбаны кемдир өттөөн, ол херекти Бин-Хеминиң улус судун-че шийиткен, бригадын өртөгөн ситени тодараттыган, бурузду кижилер Ооржак-оолду (Ооржак Тартанын күдөөзиниң) херээ база көрдүрүп турар; Ооржак Тартанын хууунда баян малынын саны ам кызыртыган. Байскиде хой бригадыннын хуралыга бо бүгү байдалды чуугаалашкан. Бригадир Ооржак Тартан бодунуң бурузун билинген. Шак ындыг бай-далды моон сонгаар болдурбасын аңаа дааскан.

«НАШТЫНКА ИДЕГЕП БОЛУР БЕ?»

Мындыг ателгит материал бо чылдагы № 19 «Шынга» пар-лаатынган. Эркин район ажилелеринин эргелекчиси эш В. Капштыктын ха-рымысалга чок ажылын, оон каржы аажы-чанын илереткен ол материал-да фактылары хыналда бадаткаан.

Эркин райкукомунуң даргалынын оралакчымы эш Т. Бегзиниң дык-натканы болза: районун партия-күрүнө контрол комитетинин хуралыга бо айтырыгын чуугаалашкан, эш В. Капштыкты догдуулан, ажылында болган аажы-чанда четкестерин чайладырын аңаа хүлээткен.

А. ЛЮНДУП.

А. ЛЮНДУП.

А. ЛЮНДУП.

А. ЛЮНДУП.

А. ЛЮНДУП.

А. ЛЮНДУП.

А. ЛЮНДУП.

А. ЛЮНДУП.

А. ЛЮНДУП.

А. ЛЮНДУП.

А. ЛЮНДУП.

А. ЛЮНДУП.

А. ЛЮНДУП.

БООДАЛ ЧЕЧЕК

БИЖИКЧИЛЕРГЕ

Бо таварылга Белоруссиянын бирги фронтунун шериглери тулушукташканда полша-герман кызыгары арте бергенде болган. Капитан Турнуу разведчиктер болуу немистерден хунап алган черин хынап турган, кеш-биле сөөк артан, 17 харгы кире арган оолду артиллерия дивизионунга чедирин келген. Самдар хеви актиден ушунар четкен, ыш удуунуг мойдактыг оол бут кырынга арай боорда-ла ызынын турган.

— Подвалга шоочалап каан органын тып алыныс—деп, разведчиктер чугаалаан. Солдаттар ону ху-ролей берген. Ол сениктиг көрүп, арны качыдалды болган бир-ле чүвени сактырып орадактыг турарын илереткен. Мынап турла, хорлап кыжыга берген эринери шиккен, аскы ажитыгына соода, аараи сепкилдиги човууу дег сөстөр шөйүгөн.

— Оо, төрөз нем... Бистид Кызыл шериглеривистир!.. Оолдун арнын куу улуг карак чаштары хан балы барган.

— Ажырбас, өнүк. Ам чурттай бээр сен—дигип, солдаттар ону часкарган. Оолу алгырыпкан, догдла кээп дүшкөн. Оол хөйлөи ооразында огда берген турган. Чамдыктары сугже, өскөлери саниструкторже маңашкан.

— Халчок аттедип каапкан кижини шыкажы, ха-дүм. Хөйлөи шунту каа берген хан!—деп, саниструктор көргөш чугаалаан. Санитар батальонунче оолду апарган. Разведчиктер кал хонганда акаа чорааш, чугаалажы көргөннөр.

Оон төрөз чери Львов чоогунда. Немец авиациянын бомбалаанын бажыны чуурулган, ада-ио-и акаа бастырып каан. Ивастын бодун бола думалыг Оксанын кыжылары ап алган. Фашистер чедип келген, 13 харгы оолду, 11 харлыг думалы биле кады Германия-же суре берген.

— Бис-даа харын чүгээр бооп, дигип артан-дыр бис. Бисти бараан вагоннарынга тырып алгаш, каш-даа хонукта чеч, суг берберин сөөтүп келген. Бистид дыка хөй үе-чегерлеривис оруука-ла өлгүзгөн—деп, оол чугаалаан.—Дөртөн бир чылдын орай кууунунде бисти бир лагерге аккелген. Оон сөөлүнде байларга магылаштыр үлөп берипкен. Мен думалдан башка барган, чыл киреде оон дугайында чүп-даа дыңнаван мен, а оон соода арай деп тымышкан бис—деп Ивас чугаалаан.

Ивас бай бауэр Шульцтууна барган. Ол семис немектин шөдлеринге болган фермазынга оолдан аныгы ийн туттурган шериг кижин, бир шөдүг чүе чугаалавас белору херөзжөн ажиллап турган.

Кожай элзөн хөрөгитилг: чуртталга, албан кыдыр бажындар, чээрби ажыг илек, үжөн хире хаваи, кастар, дагалалар, айттар. Чери ийн чүе тектар, тракторлуг дээш өскөдө. Ол бүгүгө дан карангызындан дүгөге чедир шырбаар.

— Каргыштыг Шульц көзүлдүр-де байлп турду. 1942 чылдыг чы-бымында автомобиль садып алган. Оон үш оолдун шөдлөзгөн кээр са-нында белек кылдыр үлөп алган чүвөлери, харын бир машинаны бөзөн эккен турган. Ол үеде кожай-нымыга хунуң-не дой болуп, музика чиртинайнып, асирик немектер шооайчып-ла турар.

А бистер дөртөлөз айт кажазынга чурттал, хайындарын репа чип, чудан ийип турдувас. Кыжын дээр-ге ийин оорганга чышына бээр—деп, оол муңгаргай төөгүзгөн.

— Кожай бежен хар иштинде. Боу биске хол дөгбөс, ыччала-даа карган, кончуп кааринден баш те-нир. Шору орустатпар кижин. Де-легейинд бирги дайынынга орустар-га туттуруп чораан мен дээр. Ол

бисти бодунуу-биле алаап турган: оон доктааткан үлүүн күтүспөс болза, бир удаа—кежжик чечин болган даартагы бүдүн хунуң чечин казыр. Бир эвес үш хун улаш-тыр күтүспөс, ынчан каргыш бол-ганы ол: кижилерин амы-тынны кара турала аажылаар, хевинде «ост» деп бижип каан жандарга таваржыр! Кезээде ээирик чорутур ол чартык кижин-араатан колдууна дыштаныр хунерде бисти апарган, кымчы-биле беш, он, чээрби дээш оон-даа хөй кагар турган. Бир эвес кижин ону шылап эртирерикен бол-за, ону боду бир хун ажиллап алыр. Ол араатанын улус Отто деп адаар чораан.

Албадала күш-биле сурдуре берген кижилер дүжүп бербей, де-мисежип турган. Ивас болган оон хилинчектерген өөрү ол капыда суурлардан өөрү тып ап турган. Оларын дамчытыр Оксанын су-раа база тыпты берген. Ол боду-нун үеи уругтар-биле кады бие дуагуак немек кадайга ажиллап турганнар. Олар база-ла бергелерин көрүп турганнар.

Хан ижикчилеринге кандыг-бир хора чедир дээш албадала кижилер бугу-ле аргаларын ажиллап турган. Сут кууду каан битоннарже куудан «чаксап» алган ажитык-ны-даа кийр каалтар. Шолге арыг-ла хораннаттыркан урезини-даа чажып каар. Чамдыкта тараже инектерин думкаа кийириптер. Ол бүгү база-ла аар харымыг турган болбайн аан: ариздешкинер, жандарнын шаажылаалары бо-ла келер. Ыччалажок фашистерге хо-ра чедиргеннине кижилеринд сеп-кили ханган болур.

Сөөлү чартык чылда олар үжөлөз ажиллап турган. Бие чурттуг сеп-би Юсой (оон караан жандар кым-чы-биле ушта шаалкан) хулап алыр черже тараа сөөтүп турган, кожайныг эң эки ийн алыр чоруп орган автомашинга адаанче кийр ха-лымынкан. Чүгө амыгыг кылдыр аттеткен Косойну кондлагерже чо-рудулган. Оон соон дарый Шульц-тун бажындарыга белеккен каан улуг сараат тарааы кыя берген. Ивас болган оон ийн эштерин даш подвалга шоочалааш, үр болгаш шынгыны байысап турганнар. Үш

дүн-хүн иштинде аштадып, суса-дып, удултайн келген болган кам-хайыра чок эттеп турган. Ыччала-жок олар хилинчектешкини шы-лап эртип, тараа өртөткен өөрүн камгалап шыдааннар.

Кожа суурда Оксана база-ла бергелерге таваржып, ынг чокка-ылган, ыччала-даа акызынга хо-мудавайн, муңгарайын турган. Хөөкү амытан чүпүң-биле дуалап шыдаар боор. Ивас—думалы-биле журашкан соода, туралы-биле чо-рааны дээш каш-даа аттеткен. Ыч-чалажок, каш хонук эртин, аттет-кен балыгылары хагы бээр-ле, думалын көрүксөш, кожамы суур-же чорутуп турган.

— Чоокта, өрткен улуг хунде Оксана 15 харлаан. Чүм-даа чок курут кижин думамын чүпүң-биле өөртүп боор мен. «Оода-ла боода-ла чекер болза. Оксана бичиги-биле чечерке аажок ымак чүе ийиң» деп бодатым. Чечекти кайын ты-варыл? Кожайнында ону кым, чай-чок өстүрүп турар. Оон апса чү? Чүү-даа болур болза болтай аан, он аптайн деп шийтирлеп алган мен. Думамын хилинчектенген ариандан оода чангыс катан ху-лумжурт көөрү менээ чүдөн-даа эргим турган. Улуг хунде, өртөн дая бажында бир боода чазгай че-ктерин туткаш, кожа суурже чо-рутуп. Думам мени манат турган хевирлиг: баштайгы медээле-не ха-лып чедип келди.

— Ой, күжүр акый, кандыг кон-чуг чараш чечетер боор, бистид Украинастымы-ла!—дээш хагуу-биле чайтылаштып каттыры. —Чет-тирим, акый!—дээш, бүдүнү баш-тарымга белектенген, мени ошкан кагы.

Хамык чүвени уттупкан, төрөз черивис дугайын сактып чугаала-жып орган бис. Эртеги хун дээш келген. Оон-биле чаржалаштыр чөөн чүктен чангыгыг даашташкын аныгылган. Ол бистид хосталыс-тын медээи болган. Бис ол хунге белектенип-ле турган бис. Немек-тер бисти барын чүче суре бээр ады өлүргүлөп каар чалавас дээр-ин билген, подвалдап үнөр үт ка-зып ап турган бис. Оон довураан дукааа үндүргөш, чер быралдыр чажып турган бис.

— Че акый, ам чорувут, оон башка кожай көрүп каар—деп, думам ынгы.

Мен-даа бир-ле чүвени мырнай кырынга келген жеи мен. Шульц мени манат тур. Чүе ылттавайн, менче бижик сунган, жанармга че-дир диген. «Ажырбаз-дыр» деп билген, чүпү-даа карамайын. Отто-же чорутуп. Улуг хунде бистид бирэвс ол жандарга кожайнын чалагаларын чамдыкта чедир тур-ган чүе.

Жандар, кезээдөи ышкан, ээ-рик оолу. Чагааны номчаан соода ол кышкырыпкан, мээ хөйлөи мени ора соп алды. Арымче шапчарга цементлиг шала кырынга каап дүш-тү. Ол мени эттеп, кымчылап, са-погу-биле теккилеп эгелзгөн...

Кожай бажынынын подвалынга ону кым эккен каанын-ла Ивас билбөзөн. Акаа чымдыра разведчик-тер ону тып алган. Думамынга берген бөлөз—бир боода чечекти үеи ынгы кадыг болган-дыр.

Санитар батальонунда балыг сол-даттарын көөр дээш капитан Тур-чене бергеш, муңгаргай накартарын сонгаж көрүп алган орган Ивас-ты эскерип каан. Оол дивизия ко-мандирин көрүп кааш, дилеп эгел-згөн:

— Командир, медээ автоматтан! Мен силер-биле кады чоруйун! Думам Оксанын тып алыин, дай-зындан экженим неген алыин!

— Баштай сепил ал, оон ына-й-гызы бөдлөне бээр он—деп, капи-тан чымчак чугаалааш, оон-биле кожа олурупкан, оолдун бажыны конурактыг дүстериин суйбаан —Күш кирип ал көр.

Ийн хире медээ эртен. Капи-тан Турнуу разведчиктери Олар хө-мун эринге хайгаарал пунктук кылып турла, блиндажга анык сол-дат кирип келген.

— Акаа дайынчы Григорюк сил-леринг өргөргө келдим!—деп, ка-питанга ол рапорттаан.

— Сулаанар! Сержант Кузнецов, силерге каа немеле дайынчы бо-лур, хулап ал—деп, Тур өөрүшкү-лү чугаалаан.

Ивасты разведчиктер ам база хуурулей бергеннөр.

Н. ПЛАСОВНИХ.

30 чыл мурунда Чукот да-лайга «Челюскин» ледоход дүш-кевинин даартазында көжү чо-руур дош кырынга партия бюро-лу хурадалп турган. Акаа кол-лективтин хава солунун «Дүжүп бербес бис» деп ат-биле үндү-рер деп шийтирлзгөн. Ол хава солун чүгө үш катан үнгөн. Сөөлү дугаарын «Дүжүп бер-бөз бис» деп адаан.

Берге үеде кижилерге өөп-баштак дуалыг чүе болганда, хава солунга каттырычыг чу-руктарын хөйүн үндүрүп турган. Ол чуруктарын автору—ол үеде анык чурукчу, ам үеде РСФСР-тин улустун чурукчуу Фед-дор Павлович Решетников бол-ган. Чоокта чаа бо болушкунун дугайын Федор Павлович «Ажыл-чын тараачын корреспондент» деп журналга бижзэн.

А силер ол журналды билер силер бе, эштер?

Ол журналды ажилчын болган көзө корреспонденттерге, хава солун редакторларынга, солунга чүе бижип өөрениккен чорур кижилерге «Правда» солунун редколлегиясы үндүрүп берип турар.

«Ажылчын тараачын корреспондент» деп журналды 1924 чылда Ленинин думалы болган чоок өнүгү М. И. Ульянова ор-ганизацпал тургускан болган ре-дакторлап турган.

Солунга бижзөн, чүвүлдерин дыл-доман чечендерин, ади-чазан ажилдаарын, солун жанр-лары: очерк, фельетон, чүвүлдер

дугайын дуржулгалыг журналис-тер айтып бижип туралар. Жур-налга ажилчын болган көзө бижикчилерин чүвүлдерин пар-лап, парлалга үнгөн очерктерин, шүдүктүрген, материалдарын сайгарып турар. Оон арына-рында чогаал өөредилгези база чоруп турар.

Бо журнал хава солун ажил-дакчыларынга өөредилге ному болуп турар. Редколлегия кежи-гүннеринин хүлээлгелерин ху-ваарын, материалдарын таарыш-тыр тургузарын, сатира болгаш юморун ажилдаарын, хава со-луну чуруп каастаарын оон билип ап болур.

«Ажылчын тараачын корреспондент» деп журнал чөптүг шү-гүмчүлөк ужу кымыл-кыймыл-гына таварышкан бижикчилерин камгалап турар. Чоокта чаа Гро-но областынга Надежда Замиро-вская солунга шүгүмчүлөдиг ма-териал бижзэн. Колхоз даргазы ону кымыл-кыймыл эгелзгөн.

«Ажылчын тараачын корреспондент» деп журналдын ажил-дакчысы бо чорукту барып хы-нап көргөн. Айттыргыны партия обкомунга чугаалашкан. Шүгү-чүлөкө ымак эвес колхоз дарга-зынга шыгым хемчег хүлээт-кен.

«Ажылчын тараачын корреспондент» деп журналды чагыдып алынар.

И. КРАВЧЕНКО.

«Правда» ном үндүрөр черини инспектору.

Аваларнын дуржулгазы

Бирги классчылар-биле ажилда-ра баштайгы хунерден эгелзгөн-ле, бергедешкинер башкыга бо-ла тава-рышкылар. Школага чаа келген уругтун соугурагас-ла чүвени чок болур. Акаа шунту-ла чүвөлөр чаа. Кожай ол эш-өөрү-биле болгаш э-терексөөдөр-биле таныш апарганда, оон аажы-чаны билиини келер.

Ыччала-даа Зоя Ондарын бил-динмес байлаш ноёрба айга чедир уламчылап. Эш-өөрү-биле ойнаарын оон соугурагы кууд. Чаа өөрт-кен уруктерин-даа, чугаа сайзыра-дырыга хергелзген чуруктары-даа ол бодунуң сөү-биле илеретип шы-давас турган.

Зоянын ада-нези ыракта малда. Ычанган ол угбазы Ондар Кун-

зениманын бажынынга турган. Күн-леңчаа-биле каш улаа беседалаш-канын сөөлүндө, ол мындыг ажилдарын чоруткан. Баштай-ла хун чурукун чыш организацпала. Кыска-кыска солун раскелаттарын номчуп берип, өөрөгөн уруктерин даган таныдып турган. Сан бооларда чээргенерин ажилгаар аргаларын айтып берген. Зоянын соугурагы чоруту бөдөн болгаш өөрөгөн уруктерин кожуп номчуп, санарын боу-ла болуп ту-рар апарган. Анык угба О. Кун-зениманын дуалы халас барбаан.

Мээс башкылап турарым бирги классчыларын ада-недеринде бо чи-жектиг иелер хөй.

О. ЧАН-ООЛ.

Сут-Хөл сес чыл школазын башкымы.

ЧАА ПОЧТА САЛЫРЫ

Хелдерге — «Улут-Хал» сөв-хөлтүк дөртүк салбыры. Улут-Хем районун төвүндөн тура акаа чедир чер арам ырак. Ычанган моон мурунда солуптар, журналдар болгаш чагаалар акаа ооздалашкын биле көп турган. Чүгө дээш, акаа тускай почта салбыры турбаан. Хөй уругтук иелер пособие акша-зын бөзүн үр үеде албайн келген.

Ам байдал мындыг эвес. Дөртүк салбырын төвү — Ак-Тал суурда чаа почта салбыры тургустунган. Чагаан солундарын, сеткүлдерин болгаш чагааларын, шилдигиле-рин, посмычаларын база теле-граммаларын барык хунуң-не ап турар апарган бис. Бистин суурда радиостанция тургустунган, ычан-ган Шагаан-Арыг хоорай-биле чу-гаалажы арталып болган бис.

Ол чаа чүвүлдерге советок ажил-чыныры улуг-биле өөрзөн. Почта радиостанциясы амырдала, хар-ылаага хун бүрү чугула чүл болгай.

Д. АРАПСАЛ.

ГИББЕРЛИНИН АЖЫН-ДУЗАЫ

Бир тонна картофель урезинин чартык грамм гиббереллин-биле ажилдап кылгаш олуртурга, он дүжүдү 20 хун немесир. Бо та-лазы-биле дуржулганы картофель ажил-агынын өртөм-шичкел институт каш чылда уламчылап келген.

Дүжүттүң бо хире немесирин чунуң-биле тайылбырлап болу-ру? Картофель урезинин гиббереллин-биле ажилдап кылган каарга, он бугу карактарында сыптар унуп эгелзэр. Ычанган сыптарын көвүдүндөндөн кар-тофельдин дензели эвес, а саны көвүдэй бээр деп өртөмдөнөр эскерип кааннар. Гиббереллин-биле ажилдап, каш картофельдин сорт шынары эскерилбес.

Урезинге хергелзэр картофель олуртур мурунда бо препарат-биле ажилдап кылгынын өртөмдөнөр сүмөлөп туралар. Бир тонна картофельге 35—40 литр сугта эзилдирген чартык грамм гиббереллинин ажилгаар. Янзы-бүрү сорттарга эзилдир-генин хемчээли аны-ангы. Чы-жаалар, картофельдин «при-оук» сортунга бир литр сугта 4 миллиграмм, а «лорх» болгаш «берехинген» сорттарга 6—8 миллиграмм гиббереллинин ажил-гаар. Урезини эзилдирте бир хонук иштинде тургузар.

Гиббереллин сугта эзилбес бол-ганда, он баштай спиртке эзил-диргеш, сугта холуур.

(СЗТА).

ШКОЛА-КЛУБ

Новосибирскийн кезде ажил-агы институтунун тускай ар-темингилер топонимиканы Си-бирге гидропоникудан дуадак чок аныктыг деп санат туралар. Геологтарын аныг үеде Сиби-ре нефть болгаш газ ажиткан черлеринде тоф кончуг хөй. Акаа тургустунар суурларын чуртталчаларын топонимикага өстүргөн ногаалар-биле бурун хандырып болур арга тывылган.

„Фашизмнин арны“ деп фотосерияга

Вильнюстан 10 километре демир орук адырланы бээр Понары деп чер бар. Акаа фашистер 80 муң тайып чурттакчыларын адып өлүргөн. Өлүрткен улусту улуг от салгаш, өртөдип турган, ол оттар 3—4 хонду хып тургулаан. Боттарынын араатаныг үлгелдигерин чажы-рарын орадалашкан, гитлержилер дегере хыптайн барган мөчүлери чуруп оонактарыне болгаш шикшиин-биле шикшип, довурак-биле холууруне ук черин чурттакчы-ларын албаап турган.

Хосталышкын соода дораан-на ол кем-херек үлгө.

дншкнннн испет, хынаары-биле күрүне комиссияны тургускан. Тускай казымышкынары кылгаш, муң-муч өлгөн кижилерин ужулган.

Чурукта: Вильнюстан ажилчы чонпарынын төлзөлери №1 оигарын чанына. Фашистер ол оигарга 9300 адып өлүрткен улусту хөмгөн. Совет Армиянык соугуш-кунга шыдашпайн, отпалап бар чорааш, олар ону өрт-дип четкилзгөннөр.

Фото М. Редькин биле А. Морозовтук. СЗТА-нын фотохрониказы.

БӨДҮҮН МЕРГЕЖИЛДИН КИЖИЗИ

Тыва АССР-нин наймысыла-ла—Кызыл хоорайда «Кызыл» деп чаа гостиницанын баш таа-рар черинге барган кижилер ак шырайлыг, согун дег хону сынгыг, үргүлчү хуламурун чорутур, эвилген, эзелек анык эрни до-раа-на эскерип каар, харын ону мактап чугаалажып туралар.

Ол бола баш таарыкчымыз Монгелдей Иргитович Лама-дыр. Монгелдей чаш чораан чылда-рын ыраккы Монгун-Тайганын калдыр-берт черлеринге, хем уну шыктарынга ойнап, алай, ху-раган кадарып өскөн.

Мугур-Аксынын эге школазын дооскаш, каш чылдар иштинде Барым-Бажынын, Эдиг-Хемини, Арайтыннын сыннарныга хөй ка-дарып, уянгылыг ырларын каш-палларга чангылаштыр ырлап чо-раан.

Кандыг-бир тускай мергежил-ди чедип алган болза деп күзөл оон сагышынга үргүлчү хып чо-раан.

1959 чылда Ламанын улуг күзели боттанып, эш-өөрүнүн сүмезин дуугаар Кызылдын баш таарар черинге өөреникчилеп кирген. Мастер В. Катинцов ол анык оолду кызымаан, уран шевер холдарын көргөш үнөсөп, эзулуг мастер болуруп эскерип каан. Алды ай хуусаалыг өөредилгезин дооскаш, «Тес-Хем» советтун баш таарар черинге мастерлап ажилдаары-биле чо-руткан. Анык мастериин оруу мынар эгелзгөн.

Баштайгы удаада бергелерге таваржып турганын чугаалжык болбайн аан. Ыччала-даа эш Ла-ма тес-хемчилерге ак сеткилдиги-биле бараан болуп ажилдап тур-ган.

Монгелдей Иргитович бир чыл болган соода, катан Кызылдын баш таарар черинге ажиллап берген. «Кижилерин чараштап ту-рар эрес эр» деп, кызылчалар-нын ону мактап турары таварма-га эвес. Ол чүгө эки баш таа-

рыкчымы эвес, харын илсек-й-лиг хөй-иничи. Ол Кызыл хоо-райнын партия-курне контроль комитетинин штаттан дашкар инструктору. 1964 чылдан бээр партия кежигүтүнүн кандидаты.

Эш Лама бодунун билин хун бүр билип, марксизм-лени-низмдин кежжик университетинде өөренип турар.

Ажылдап турган черинге-ле ол маңал мактадарын үргүлчү ап келген. Совет Тыванын 20 чыл болган оюнга Тыва АССР-нин Дээди Советинин Президиумунун Хундул бижик-биле маңат-кан. Күзели боттанган Монгел-дей ам улам күженишкннинг ажилдап турар.

«Кызыл» гостиницанын баш таарар черинге кире бергеш, ы-ла алып каан турган мактал болган хомудал денгериин ажил кере бээрге, хөй-хөй кижилер эш Ламага өөрүп четтиргенин иле-реткен болур.

Ч. МААДЫР-ООЛ.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫДА ЧАА ЧҮҮЛДЕР

УНИВЕРСАЛ-КУЛЬТИВАТОР

Көдээ ажил-агы машина ту-дунун Бүгү-эвилел институту-нун болгаш Сонгу-Кавказ сов-нархозтук тускайлааттыг кон-структор бюрозунун инженерле-ринин чогаалып кылган культ-иватору элзөн каш ажилдарын кылган болур.

«КР-3.6—4.2» деп марка-лыг универсал-культиваторда көк үнүштерин чулуп аштаар, хөрзүн үндүртерип дигтер, хөр-зүн ишкээр, дашкаар ооргалды хөмүдөр корустар бар. Оон а-ныгы ол культиваторга кемшич-диге төгөр аппараты, көдүртүп болур дээр болгаш чык илнри-лерин база тургузуп ап болур.

Культиваторга тургускан ме-ханизмири болгаш кемшич-диге аппаратын дөрт азы алды олургаларын (олургалар аразы-нын хемчээли 70 азы 60 сан-ти-метр) ажилдап кылдыр кылдыр тургузуу болур.

Хергелзгөн механизмин тургу-зуп алгаш, чаа чогааттыгнал культиватор-биле тараа шөд-лери илнртереп, үндүртерип, оон бок үнүштерин аштап, тараан, азы олурткан үнүштерин доору-зун хөмүдүрүп, оларга кемшич-дигелерин тарадып болур. Бир эвес херек апарза, культива-тору элзөн каш механизмири тургузуу болур. Үнжээлзгөргө, хары утга бок үнүштерин чул-дурбушаан, кемшичдигилени төп болур.

Культиваторну «Беларусь» марканын кандыг-даа тракторун-га кожу болур, оон бүдүрүчкү-лүү шакта 3 гектар.

Машина шөдлөдигинин төп станциязы универсал-культива-торун хынап көргөш, ону масса-лыг бүдүрүдөгө кирген.

ТАРАА ШӨДЛЕРИНИН ХЫНАЛДАЫ

Көдээни тараажылары кан-

дыг-даа культуларын тарып мурунда оон урезини ол черин хөрзүнүгө тааржыр бе, азы кандыгыл дээрин баш ууур би-лир журутуп. Бо айттыргыны агротехниктиг лабораториялар шийтирлеп турар.

Бистин чуртуушта амгы үеде зоналар аайы-биле 100 ажыг агротехника лабораториялары тур-густунган. Ол лабораториялар тус-тус тарылга шөдлеринден хөрзү-нү алгаш, оон составын долузу-бил

